

بررسی نظام ارائه

بررسی نظام ارائه

خدمات اجتماعی

خدمات اجتماعی

۱-۲-۵- بررسی نظام ارائه خدمات اجتماعی و رفاهی شامل خدمات بهداشتی، درمانی،

آموزشی، فرهنگی، تفریحی، جهانگردی، ورزشی و غیره:

۱-۲-۵-۱- نظام ارائه خدمات تأمین اجتماعی در ناحیه:

فعالیت های مربوط به تأمین اجتماعی در قالب خدمات حمایتی (غیر بیمه ای) و بیمه ای توسط سازمانهای دولتی و غیر دولتی انجام می گردد.

خدمات حمایتی غیر بیمه ای به منظور تأمین نیازهای اساسی گروه های کم درآمد و ارتقا سطح زندگی آسیب دیدگان جامعه، خانواده های شهدا و جانبازان صورت می گیرد. سازمانهای فعال در این زمینه عبارتند از: سازمان بهزیستی، کمیته امداد امام خمینی، بنیاد شهید و امور ایثارگران و جمعیت هلال احمر. جدولهای شماره (۱-۲-۵) و (۲-۵-۲) و (۳-۵-۲) نشاندهنده واحدهای ارائه دهنده این خدمات می باشند.

جدول شماره (۱-۲-۵) واحدهای ارائه دهنده خدمات اجتماعی شهری و روستایی سازمان بهزیستی (۱۳۸۴)

تعداد واحد روستایی	تعداد واحد شهری		تعداد مجتمع	شهرستان
	حمایت از خانواده های بی سرپرست و نیازمند	نگهداری کودکان بی سرپرست		
۱	۱	۰	۲۱	امیدیه
۰	۳	۰	۳	بندر ماهشهر
۴	۳	۱	۸	بهبهان
۱	۱	۰	۲	شادگان
۰	۱	۰	۱	هندیجان
۶	۹	۱	۳۵	جمع ناحیه
۳۷	۳۷	۱۳	۸۷	کل استان خوزستان

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان

جدول شماره (۲-۵-۲) واحدهای ارائه دهنده طرح شهید رجایی کمیته امداد امام خمینی

شهرستان	تعداد واحد	طرح شهید رجایی	
		تعداد نفرات	مبلغ (هزار ریال)
امیدیه	۱	۱۷۷۷	۳۴۹۶۲۰۰
بندرماهشهر	۳	۴۳۸	۶۴۵۹۷۵
بهبهان	۴	۴۷۱۹	۸۶۹۹۰۸۴
شادگان	۳	۸۵۱۴	۱۳۹۹۷۳۹۲
هنديجان	۱	۱۳۴۷	۱۵۹۱۱۰۹
جمع ناحیه	۱۲	۱۶۷۹۵	۲۸۴۲۹۷۶۰
کل استان خوزستان	۶۱	۱۰۳۱۶۰	۲۶۹۷۳۲۴۳۲

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

جدول شماره (۳-۵-۲) مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی

شهرستان	طرح مددجویی		
	نفرات دائمی	نفرات مودی	مبلغ (هزار ریال)
امیدیه	۳۷۶۰	۱۳۲۶	۴۵۸۵۷۶۸
بندرماهشهر	۷۰۰۸	۳۵۷۴	۱۱۴۹۱۷۴۰
بهبهان	۷۸۶۰	۱۱۴۰۲	۱۰۸۷۵۹۹۱
شادگان	۱۰۵۹۴	۲۶۸۱	۱۳۹۰۹۲۳۲
هنديجان	۳۱۶۶	۱۷۰۵	۵۹۳۶۶۳۳
جمع ناحیه	۲۸۶۲۸	۲۰۶۸۸	۴۶۷۹۹۳۶۴
کل استان خوزستان	۱۸۴۰۲۱	۸۴۸۶۶	۲۶۹۷۳۲۴۳۲

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

خدمات بیمه ای که بر اساس مشارکت بیمه شده، کارفرما و دولت صورت می گیرد به صورت های مختلف به اجرا در می آید. خدمات بیمه ای شامل بیمه درمانی، بازنشستگی، از کار افتادگی، بیکاری، حوادث ناشی از کار، فوت، ایام بارداری و کمک هزینه عائله مندی است. سازمانهای فعال در این زمینه عبارتند از سازمان تأمین اجتماعی، سازمان خدمات بیمه درمانی و سازمان بازنشستگی.

جدول شماره (۲-۵-۴) بیمه شدگان (اصلی و تبعی) خدمات درمانی تحت پوشش اداره کل خدمات درمانی استان خوزستان

شهرستان	دولتی	مشاغل و حرف آزاد	روستاییان	سایر اقشار	حمایتی
امیدیه	۶۲۹۳	۴۷	۱۹۰۷۹	۶۴۹	۱۱۷۵
بندر ماهشهر	۱۷۶۲۶	۲۶۹	۴۸۵۲۸	۱۶۱۸	۲۷۶۰
بهبهان	۲۵۵۷۴	۷۸۰	۴۰۴۰۱	۳۲۳۰	۱۵۶۷
شادگان	۸۲۵۱	۱۱۶	۷۹۱۹۷	۷۵۸	۴۴۹۷
هندیجان	-	-	-	-	-
جمع ناحیه	۵۷۷۴۴	۱۲۱۲	۱۸۷۲۰۵	۶۲۵۵	۹۹۹۹

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

جدول شماره (۲-۵-۵) بیمه شدگان (اصلی و تبعی) تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی سال ۱۳۸۴

شهرستان	بیمه شدگان اجباری	بیمه شدگان مشاغل آزاد	بیمه شدگان اختیاری	مقرری بگیران بیمه بیکاری	رانندگان	موارد خاص	جمع بیمه شدگان اصلی	جمع بیمه شدگان اصلی و تبعی
امیدیه	۱۰۹۸۲	۲۴۰	۴۶	۱۵۳	۱۱۹	۵	۱۱۵۴۵	۵۷۷۲۵
بندر ماهشهر	۵۵۸۳۵	۱۱۰۳	۱۸۸	۴۸۵	۷۰۰	۶	۵۸۳۱۷	۲۹۱۵۸۵
بهبهان	۱۵۰۶۰	۱۸۱۰	۱۷۰	۴۲۲	۷۲۸	۳	۱۸۱۹۳	۹۰۹۶۵
شادگان	۶۸۰۰	۷۰	۲۵	۱۴۰	۴۰۰		۷۴۳۵	۳۷۱۷۵
هندیجان	۳۴۰۰	۷۳	۴	۸	۳۸		۳۵۲۳	۱۷۶۱۵
جمع ناحیه	۹۲۰۷۷	۳۲۹۶	۴۳۳	۱۲۰۸	۱۹۸۵	۱۴	۹۹۰۱۳	۴۹۵۰۶۵

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

جدول شماره (۲-۵-۶) تعداد مستمری بگیران تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی ۱۳۸۴

شهرستان	بازنشستگان	از کار افتاده جزئی ناشی از کار	از کار افتاده کلی ناشی از کار	از کار افتاده کلی غیر ناشی از کار	تعداد فوت شدگان	جمع مستمری بگیران
امیدیه	۸۷۹	۱۷	۱۱	۴۱	۹۸۰	۱۹۲۸
بندر ماهشهر	۶۲	۷۵	۵۱	۱۱۴	۲۸۶۶	۵۷۶۸
بهبهان	۱۹۰۳	۳۸	۲۸	۱۲۴	۱۵۱۹	۳۶۱۲
شادگان	۳۳۲	۹	۸	۲۶	۳۲۸	۷۰۳
هندیجان	۹۶	۲	۱	۱۰	۱۱۶	۲۲۵
جمع ناحیه	۳۲۷۲	۱۴۱	۹۹	۳۱۵	۵۸۰۹	۱۲۲۳۶

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

۱-۲-۵-۲- خدمات بهداشتی و درمانی:

از سال ۱۳۶۴ با ادغام دانشگاههای علوم پزشکی و بیمارستانهای وابسته و تغییر نام وزارت بهداشتی به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی جمع آوری آمار فعالیتهای بهداشتی بر عهده این وزارتخانه می باشد. بر طبق آمار درج شده در سالنامه آماری ۱۳۸۴ استان خوزستان ناحیه بهبهان به ۱۰۵۶ تخت بیمارستانی در قالب ۱۰ موسسه درمانی، ۱۴/۴ درصد از تختهای بیمارستانی استان را رد اختیار دارد. بهبهان با ۴۰۹ تخت بیشترین و پس از آن شهرستانهای ماهشهر با ۴۰۰ تخت، شادگان با ۱۲۵ تخت و امیدیه ۱۲۲ تخت در اختیار دارند. جدول

شماره (۲-۵-۷)

جدول شماره (۲-۵-۷) تعداد مؤسسات درمانی فعال و تختهای موجود در آنها بر حسب وضعیت حقوقی

شهرستان	جمع		وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی		سایر (۱)	
	موسسه	تخت	موسسه	تخت	موسسه	تخت
امیدیه	۲	۱۲۲	۱	۳۶	۱	۸۶
بندر ماهشهر	۳	۴۰۰	۲	۲۰۰	۱	۲۰۰
بهبهان	۴	۴۰۹	۳	۳۱۳	۱	۹۶
شادگان	۱	۱۲۵	۱	۱۲۵	۰	۰
هندیجان	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع ناحیه	۱۰	۱۰۵۶	۷	۶۷۴	۳	۳۸۲
کل استان خوزستان	۴۹	۷۳۴۶	۲۹	۴۸۱۶	۱۶	۲۰۳۶
نسبت (درصد)	۲۰,۴	۱۴,۴	۲۴,۱	۱۴,۰	۱۸,۸	۱۸,۸

مأخذ: سالنامه آماری خوزستان ۱۳۸۴

۱- شامل مؤسسات درمانی وابسته به تأمین اجتماعی، امور خیریه و

مراکز بهداشتی درمانی ناحیه ۹۰ مرکز شامل ۶۴ مرکز شهری و ۲۶ مرکز روستایی می باشد. در مجموع ۱۹/۱ درصد از مراکز بهداشتی درمانی استان خوزستان در این ناحیه قرار دارد. لازم به ذکر است فعلیت این مراکز عموماً انجام واکسیناسیون و در مواردی خدمات درمانی می باشد. جدول شماره (۲-۵-۸)

جدول شماره (۲-۵-۸) مراکز بهداشتی و درمانی در ناحیه بهبهان

شهرستان	جمع	شهری	روستایی
امیدیه	۱۶	۱۴	۲
بندر ماهشهر	۲۶	۲۵	۱
بهبهان	۲۹	۲۰	۹
شادگان	۱۵	۳	۱۲
هندیجان	۴	۲	۲
جمع ناحیه	۹۰	۶۴	۲۶
کل استان خوزستان	۴۷۲	۳۳۵	۱۳۷
نسبت	۱۹,۱	۱۹,۱	۱۹,۰

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

تعداد خانه های بهداشت فعال در روستاهای ناحیه که کوچکترین واحد خدمات اولیه بهداشتی دارماني در نظام شبکه جامع بهداشتی درمانی شمرده می شود ۱۵۷ واحد با که شهرستان شادگان با ۵۹ واحد دارای بیشترین سهم می باشد. یادآور می شود هر خانه بهداشت بسته به شرایط جغرافیایی، امکانات ارتباطی و پراکندگی جمعیت یک یا چند روستا با جمعیتی کلا ۱۵۰۰ نفر را تحت پوشش دارد. جدول شماره (۲-۵-۹)

جدول شماره (۲-۵-۹) خانه های بهداشت فعال روستاها و جمعیت تحت پوشش ناحیه بهبهان ۱۳۸۴

روستاهای تحت پوشش		کارکنان			خانه های بهداشت فعال	شهرستان
جمعیت	تعداد	زن	مرد	جمع		
۲۴۹۹۹	۱۱۵	۱۹	۱۶	۳۵	۲۱	امیدیه
۲۶۴۴۸	۱۵۷	۲۵	۲۰	۴۵	۲۶	بندر ماهشهر
۵۵۲۵۲	۲۲۳	۵۰	۳۱	۸۱	۵۱	بهبهان
۹۲۹۰۸	۱۹۲	۵۵	۴۹	۱۰۴	۵۹	شادگان
۰	۰	۰	۰	۰	۰	هندیجان
۱۹۹۶۰۷	۶۸۷	۱۴۹	۱۱۶	۲۶۵	۱۵۷	جمع ناحیه

مأخذ: سالنامه آماری ۱۳۸۴

در زمینه کادر پزشکی ناحیه بهبهان با تعداد ۱۲۲ پزشک متخصص، ۱۱۶ پزشک عمومی و ۱۴۶۱ پیراپزشک دارای سهمی برابر ۱۲/۱ درصد از پزشکان متخصص، ۱۵ درصد از پزشکان عمومی و ۱۵/۶ درصد از پیراپزشکان استان می باشد. در ناحیه بهبهان شهرستان بهبهان با ۱۰۱۸ نفر کادر درمانی دارای بیشترین سهم و شهرستان هندیجان با ۱۴۸ نفر دارای کمترین سهم کادر درمانی بوده و همچنین فاقد پزشک متخصص می باشد. جدول شماره (۲-۵-۱۰)

جدول شماره (۲-۵-۱۰) پزشکان و کارکنان شاغل در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات

درمانی در ناحیه بهبهان

شهرستان	جمع	پزشک متخصص	پزشک عمومی	پیراپزشکان	سایر کارکنان
امیدیه	۳۱۰	۱۲	۱۵	۱۴۹	۱۳۴
بندر ماهشهر	۶۱۷	۴۴	۲۸	۳۴۲	۲۰۳
بهبهان	۱۰۱۸	۴۸	۴۶	۵۹۹	۳۲۵
شادگان	۵۶۳	۸	۱۹	۲۷۲	۲۶۴
هندیجان	۱۴۸	۰	۸	۹۹	۴۱
جمع ناحیه	۲۶۵۶	۱۱۲	۱۱۶	۱۴۶۱	۹۶۷
کل استان خوزستان	۱۷۹۶۹	۹۲۷	۷۷۵	۹۳۵۹	۶۹۰۸
نسبت	۱۴,۸	۱۲,۱	۱۵,۰	۱۵,۶	۱۴,۰

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

۱-۲-۵-۳- خدمات آموزشی:

از سال ۱۳۴۳ تا کنون، آمارهای مربوط به دانش آموزان و کارکنان شاغل در آموزش و پرورش توسط وزارت آموزش و پرورش انتشار می یابد. آمار مربوط به سواد آموزی بزرگسالان نیز سازمان نهضت سواد آموزی به صورت مرتب جمع آوری و ارائه می شود. مرکز آمار ایران نیز با انجام سرشماری عمومی نفوس و مسکن که هر ۱۰ سال یک بار صورت می گیرد با گردآوری اطلاعات کلی، وضع سواد، دوره های تحصیلی و تغییرات آن را ارائه می نماید.

بنابر سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ ناحیه بهبهان شامل شهرستانهای شادگان، ماهشهر، هندیجان، امیدیه و بهبهان دارای ۶۸۹۴۳۵ نفر جمعیت می باشد. با توجه به نتایج حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ میزان با سوادی در سطح جمعیت ۶ساله و بیشتر در سطح ناحیه و هریک از شهرستان های ناحیه مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد. از مجموع جمعیت لازم التعليم ساکن در سطح ناحیه بهبهان حدود ۸۴ درصد با سواد می باشند که نسبت فوق در مردان و زنان به ترتیب معادل ۸۸ و ۷۹ درصد می باشد. در بررسی میزان باسوادی جمعیت به تفکیک گروه های سنی

مشخص می گردد که با افزایش سن از میزان با سواد بی کاسته می گردد به گونه ای که این میزان از ۹۸ درصد در گروه سنی ۱۰ تا ۱۴ سال تا حدود ۱۲ درصد در گروه سنی ۷۵ ساله و بیشتر متغییر است. جدول شماره (۲-۵-۱۲)

جدول شماره (۲-۵-۱۲) میزان با سواد بی و بی سواد در ناحیه بهبهان

شهرستان	جمعیت لازم تعلیم	جمعیت بی سواد	جمعیت با سواد	نسبت با سوادی (درصد)
امیدیه	۷۷۹۵۱	۱۰۰۵۷	۶۷۸۹۴	۸۷,۱۰
بندر ماهشهر	۲۲۴۶۴۱	۲۶۷۲۹	۱۹۷۹۱۲	۸۸,۱۰
بهبهان	۱۶۰۲۵۴	۲۲۸۲۰	۱۳۷۴۳۴	۸۵,۷۶
شادگان	۱۲۱۵۴۵	۳۳۷۰۳	۸۷۸۴۲	۷۲,۲۷
هندیجان	۳۲۵۹۸	۵۸۸۰	۲۶۷۱۸	۸۱,۹۶
ناحیه	۶۱۶۹۸۹	۹۹۱۸۹	۵۱۷۸۰۰	۸۳,۹۲

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

تعداد آموزشیاران سازمان نهضت سواد آموزی در ناحیه ۹۶۹ نفر می باشد که بیشترین تعداد در شهرستان شادگان شامل ۳۲۳ نفر و کمترین تعداد در شهرستان هندیجان شامل ۵۱ نفر حضور دارند. جدول شماره (۲-۵-۱۳)

(۱۳)

جدول شماره (۲-۵-۱۳) آموزشیاران سازمان سواد آموزی در ناحیه بهبهان

شهرستان	مرد وزن	مرد	زن
امیدیه	۱۵۱	۱۸	۱۳۳
بندر ماهشهر	۲۲۲	۲	۲۲۰
بهبهان	۲۲۲	۳۳	۱۸۹
شادگان	۳۲۳	۵۹	۲۶۴
هندیجان	۵۱	۶	۴۵
جمع ناحیه	۹۶۹	۱۱۸	۸۵۱

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

در ناحیه بهبهان ۱۸ درصد از کلاسهای دوره استثنایی استان شامل ۱۰۹ کلاس، ۱۷/۱ درصد از کلاسهای دوره آمادگی استان شامل ۲۸۹ کلاس، ۱۶/۶ درصد از کلاسهای دوره دبستان استان شامل ۳۴۰۴ کلاس، ۱۶/۶ درصد از کلاسهای دوره راهنمایی استان شامل ۱۹۱۹ کلاس و ۱۹ درصد از کلاسهای دوره متوسطه استان شامل ۱۹۴۰ استان را دارا می باشد. مجموع کارکنان آموزشی و دفتری کلیه دوره های تحصیلی در این ناحیه ۱۰۲۲۱ نفر بوده که معادل ۶/۱۸ درصد از کل استان می باشد. جدول شماره (۲-۵-۱۴) و جدول شماره (۲-۵-۵)

(۱۵)

جدول شماره (۲-۵-۱۴) دانش آموزان و کارکنان آموزشی و اداری کلیه دوره های تحصیلی بر حسب شهرستان

دانش آموزان (۱)			کارکنان آموزشی، دفتری و اداری			شهرستان	
دختر	پسر	جمع	آموزشی				کل
			زن	مرد	جمع		
۱۰۵۳۷	۱۱۸۸۲	۲۲۴۱۹	۵۵۵	۵۲۹	۱۰۸۴	۱۵۸۲	امیدیه
۲۸۰۰۷	۲۹۹۳۹	۵۷۹۴۶	۱۲۹۲	۷۶۷	۲۰۵۹	۳۰۲۱	بندر ماهشهر
۲۱۴۳۸	۲۲۷۳۰	۴۴۱۶۸	۱۰۵۷	۱۳۹۶	۲۴۵۳	۳۵۸۴	بهبهان
۱۶۱۵۹	۲۰۱۴۷	۳۶۳۰۶	۳۵۲	۶۲۷	۹۷۹	۱۴۳۲	شادگان
۴۳۳۸	۴۳۶۱	۸۶۹۹	۱۷۱	۲۴۴	۴۱۵	۶۰۲	هندیجان
۸۰۴۷۹	۸۹۰۵۹	۱۶۹۵۳۸	۳۴۲۷	۳۵۶۳	۶۹۹۰	۱۰۲۲۱	جمع ناحیه
۵۱۱۷۰۶	۵۶۸۳۹۹	۱۰۸۰۱۰۵	۱۹۵۸۱	۱۸۰۴۰	۳۷۶۲۱	۵۵۰۱۹	کل استان خوزستان

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

۱- شامل کلیه مقاطع تحصیلی روزانه، شبانه و استثنایی

طرح توسعه و عمران ناحیه بهبهان

شهرستان	امدیه	بندر ماهشهر	بهبهان	شادگان	هندیجان	جمع ناحیه	کل استان خوزستان	نسبت			
شهرستان استثنایی	کلاس	۱۱	۲۸	۴۸	۱۸	۴	۱۰۹	۶۰۶	۱۸,۰		
		جمع	۵۳	۱۸۰	۲۲۱	۱۰۰	۲۷	۵۸۶	۳۸۳۵	۱۵,۳	
			پسر	۳۹	۱۱۵	۱۲۴	۸۲	۲۵	۳۸۵	۲۴۳۴	۱۵,۸
		دانش آموز	دختر	۱۴	۶۵	۹۷	۲۳	۲	۲۰۱	۱۴۰۱	۱۴,۳
			کلاس	۵۰	۱۰۲	۵۵	۶۹	۱۳	۲۸۹	۱۲۹۲	۱۷,۱
		جمع	۹۷۵	۱۹۶۴	۱۳۳۰	۱۲۷۷	۳۳۹	۵۸۸۵	۳۵۶۹۷	۱۶,۵	
	دانش آموز		پسر	۴۸۶	۱۰۱۵	۶۳۳	۶۷۵	۱۱۶	۲۹۲۵	۱۷۱۸۸	۱۷,۰
			دختر	۴۸۹	۹۴۹	۶۹۷	۶۰۲	۲۲۳	۲۹۶۰	۱۸۵۰۹	۱۶,۰
	کلاس		۴۳۶	۹۸۷	۹۰۶	۸۷۶	۱۹۹	۳۴۰۴	۲۰۵۲۸	۱۶,۶	
			جمع	۸۱۰۳	۲۵۱۸۲	۱۴۴۸۸	۱۸۰۲۳	۳۷۹۱	۶۹۵۸۷	۴۴۲۲۳۸	۱۵,۷
				پسر	۴۲۰۱	۱۳۰۸۰	۷۴۸۱	۹۵۳۸	۱۹۸۰	۳۶۲۸۰	۲۳۲۱۸۶
		دانش آموز	دختر	۳۹۰۲	۱۲۱۲	۷۰۰۷	۸۴۸۵	۱۸۱۱	۲۲۴۱۷	۲۱۰۰۵۲	۱۰,۷
کلاس			۲۷۹	۵۹۲	۵۹۲	۳۵۹	۹۷	۱۹۱۹	۱۱۵۶۲	۱۶,۶	
توره راهمایی		کلاس	۶۵۹۷	۱۶۶۵۷	۱۲۵۲۹	۱۰۰۴۹	۲۴۳۳	۴۸۲۶۵	۳۰۴۳۶۶	۱۵,۹	
	جمع		۳۷۲۴	۹۰۵۹	۶۶۲۵	۵۹۳۰	۱۳۱۷	۲۶۶۵۵	۱۶۷۲۷۴	۱۵,۹	
			پسر	۲۸۷۳	۷۵۹۸	۵۹۰۴	۴۱۱۹	۱۱۱۶	۲۱۶۱۰	۱۳۷۰۹۲	۱۵,۸
	دانش آموز		دختر	۲۵۶	۴۸۵	۵۶۳	۵۶۳	۷۳	۱۹۴۰	۱۰۲۳۴	۱۹,۰
			جمع	۶۰۱۲	۱۲۶۳۳	۱۳۵۸۷	۱۳۵۸۷	۱۸۴۱	۴۷۶۵۹	۲۶۳۰۷۸	۱۸,۱
	توره متوسطه		کلاس	۳۳۲۷	۶۲۷۱	۶۹۶۶	۶۹۶۶	۸۳۵	۲۴۲۷۵	۱۳۷۹۰۵	۱۷,۶
دانش آموز		۲۷۷۵		۶۳۶۱	۶۶۳۱	۶۶۲۲	۱۰۰۴	۲۳۳۸۳	۱۲۵۱۷۳	۱۸,۷	

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

مراکز ثابت آموزش فنی حرفه ای در ناحیه بهبهان شامل ۶ مرکز بوده که شهرستان بهبهان با داشتن ۴ مرکز آموزش فنی حرفه ای و ۲۹ مربی فعال بیشترین تعداد مراکز را درار بوده و در شهرستانهای ماهشهر ۱ مرکز و ۱۰ مربی و شادگان ۱ مرکز و ۴ مربی وجود دارد. جدول شماره (۲-۵-۱۶)

جدول شماره (۲-۵-۱۶) آموزش دیدگان و مربیان فعال مراکز ثابت سازمان آموزش فنی و حرفه ای

شهرستان	تعداد مراکز ثابت			مربیان فعال		
	جمع	ویژه مردان	ویژه زنان	جمع	ویژه مردان	ویژه زنان
امیدیه	۰	۰	۰	۰	۰	۰
بندر ماهشهر	۱	۱	۰	۱۰	۱۰	۰
بهبهان	۴	۲	۲	۱۹	۱۰	۱۰
شادگان	۱	۱*	۱	۳	۱	۰
هندیجان	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع ناحیه	۶	۳	۳	۳۲	۱۱	۱۱

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

*مرکز دو منظوره می باشد و در آن یک نوبت به آقایان و یک نوبت به زنان آموزش داده می شود

خدمات آموزش عالی در این ناحیه شامل مرکز دانشگاه پیام نور و دانشگاه آزاد اسلامی می شود که مرکز دانشگاه پیام نور در شهرستانهای بهبهان و شادگان و مراکز دانشگاه آزاد در شهرستانهای امیدیه، بندر ماهشهر و بهبهان وجود دارد. لازم به ذکر است تنها در مراکز دانشگاه آزاد در شهرستانهای امیدیه و ماهشهر مقطع کارشناسی ارشد وجود داشته و در سایر شهرستانها پذیرش دانشجو در مقاطع کاردانی و کارشناسی صورت می پذیرد. تنها شهرستان هندیجان در این ناحیه فاقد هرگونه مرکز آموزش عالی می باشد. جدول شماره (۲-۵-۱۷) و جدول شماره (۲-۵-۱۸)

تعداد اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد در ناحیه ۲۵۸ نفر می باشد که از این تعداد ۷۹ نفر در واحد ماهشهر ۱۹۰ نفر در واحد بهبهان و ۸۹ نفر در واحد امیدیه مشغول به کار می باشند.

همچنین مطابق مطالب مندرج در جدول شماره (۲-۵-۱۹) در ناحیه تنها در شهرستان بهبهان دو مرکز وجود دارد.

جدول شماره (۲-۵-۱۷) دانشجویان مراکز آموزش عالی (پیام نور) بر حسب گروههای عمده دوره های تحصیلی در سال تحصیلی ۸۵-۸۴

شهرستان	جمع کل			کاردانی (فوق دیپلم)			کارشناسی (لیسانس)		
	جمع	مرد	زن	جمع	مرد	زن	جمع	مرد	زن
امیدیه	*	*	*	*	*	*	*	*	*
بندر ماهشهر	*	*	*	*	*	*	*	*	*
بهبهان	۹۳۱	۳۳۴	۵۹۷	*	*	*	۹۳۱	۳۳۴	۵۹۷
شادگان	۹۴۱	۲۹۵	۶۴۶	*	*	*	۹۴۱	۲۹۵	۶۴۶
هندیجان	*	*	*	*	*	*	*	*	*
جمع ناحیه	۱۸۷۲	۶۲۹	۱۲۴۳	*	*	*	۱۸۷۲	۶۲۹	۱۲۴۳

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

جدول شماره (۲-۵-۱۹) کارکنان آموزشی و دفتری آموزشگاهها و کلاسها و دوره تربیت معلم

شهرستان	آموزشگاه	کارکنان آموزشی و دفتری		کلاس	دانشجو		
		کل	آموزشی		جمع	پسر	دختر
امیدیه	*	*	*	*	*	*	*
بندر ماهشهر	*	*	*	*	*	*	*
بهبهان	۲	۲۲	۱	۵	۱۰۰	۱۰۰	*
شادگان	*	*	*	*	*	*	*
هندیجان	*	*	*	*	*	*	*
جمع ناحیه	۲	۲۲	۱	۵	۱۰۰	۱۰۰	*

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

دانشجویان دانشگاه آزاد بر حسب گروه‌های عمده رشته تحصیلی و دوره های مختلف تحصیلی در سال تحصیلی ۸۴-۸۵

کارشناسی ارشد			کارشناسی (لیسانس)			کاردانی (فوق دیپلم)			جمع کل			شهرستان
مرد	زن	جمع	زن	مرد	جمع	زن	مرد	جمع	زن	مرد	جمع	
۰	۷	۷	۵۹۶	۲۳۴۵	۲۹۴۱	۴۶۵	۳۴۰	۸۰۵	۱۰۶۱	۲۶۹۲	۳۷۵۳	امیدیه*
۴	۶۴	۶۸	۹۰۱	۲۷۷۷	۳۶۷۸	۹۶۹	۱۸۱۹	۲۷۸۸	۱۸۷۴	۴۶۶۰	۶۵۳۴	بندر ماهشهر
۰	۰	۰	۱۳۱۴	۱۳۳۲	۲۶۴۶	۱۰۰۸	۱۹۶۴	۲۹۷۲	۲۳۲۲	۳۲۹۶	۵۶۱۸	بهبهان
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	شادگان
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	هندیجان
۴	۷۱	۷۵	۲۸۱۱	۶۴۵۴	۹۲۶۵	۲۴۴۲	۴۱۲۳	۶۵۶۵	۵۲۵۷	۱۰۶۴۸	۱۵۹۰۵	جمع ناحیه

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

جدول شماره (۲-۵-۲۰) کارکنان آموزش تمام وقت و حق التدریسی دانشگاه آزاد در ناحیه بهبهان

مرکز آموزشی	کادر هیئت علمی حق التدریسی						کادر غیر هیئت علمی	
	جمع	استاد	دانشیار	استادیار	مربی	آموزشیار	تمام وقت	حق التدریس
واحد ماهشهر	۷۹	۰	۰	۱	۵۸	۲۰	۰	۰
واحد بهبهان	۱۹۰	۰	۰	۷	۱۶۸	۱۵	۰	۰
واحد امیدیه	۸۹	۱	۰	۰	۷۶	۱۲	۰	۰

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴

۱-۲-۵-۴- فرهنگي:

در جدول زیر تعداد نمایشگاه های هنری و فرهنگی ، کتابخانه های عمومی و وابسته به کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و چاپخانه های ناحیه آورده شده. در کتابخانه های وابسته به کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کلیه فعالیت های فرهنگی اعم از کتاب خوانی و یادگیری نقاشی، خط، سرود و... انجام می گیرد. اعضای مراکز فرهنگی - هنری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان را کودکان و نوجوانان ۶ تا ۱۸ ساله تشکیل می دهند که از خدمات این مراکز استفاده می کنند.

جدول (۲-۵-۲۱)-تعداد نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری برپا شده و بازدیدکنندگان در سال ۱۳۸۴

شهرستان	نمایشگاه های فرهنگی و هنری	بازدیدکنندگان	جمعیت کل
امیدیه	۷	۸۹۰۰	۸۶۲۰۱
بندر ماهشهر	۸	۷۰۰۰	۲۵۲۵۸۷
بهبهان	۲۴	۵۴۰۰	۱۷۵۳۷۳
شادگان	۵	۷۰۰۰	۱۳۸۹۱۵
هندیجان	۲	۲۸۰۰	۳۶۳۵۹

مأخذ: اداره کل ارشاد اسلامی استان

در جدول زیر شمار کتابخانه ها (اعم از کتابخانه های عمومی و کتابخانه های وابسته به کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان) و کتاب های موجود در آنها بر اساس آمار ارایه شده از سوی اداره کل ارشاد اسلامی استان خوزستان و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان آمده است.

جدول (۲-۵-۲۲)- تعداد کتابخانه‌ها و کتاب های موجود در سال ۱۳۸۴

شهرستان	کتابخانه‌ها		کتاب های موجود	
	کتابخانه های عمومی	کتابخانه های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	کتابخانه های عمومی	کتابخانه های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
امیدیه	۲	۲	۱۲۸۶۶	۲۲۳۹۵
بندر ماهشهر	۳	۲	۳۵۷۵۷	۱۵۹۰۲
بهبهان	۷	۴	۷۴۵۶۴	۴۷۹۹۹
شادگان	۳	۱	۳۲۹۶۵	۶۱۴۵
هندیجان	۲	۱	۱۹۲۶۱	۷۱۳۹

مأخذ: اداره کل ارشاد اسلامی استان خوزستان (سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۴)
- کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان استان خوزستان

تعداد چاپخانه‌های ناحیه (ماهشهر ۶، بهبهان ۴، شادگان ۱) ، ۱۱ باب می‌باشد که همگی خصوصی‌اند^۱.

شهرستان امیدیه تنها یک سینما وجود دارد که متعلق به شرکت نفت است، اما استفاده از آن برای عموم

آزاد می باشد. همچنین این شهرستان دارای یک شهر بازی نیز هست.

^۱ - مأخذ: اداره کل ارشاد اسلامی استان خوزستان

هر دو سینمای موجود در بهبهان تعطیل می باشند و تنها یک فرهنگسرا در این شهرستان دایر است شهرستان شادگان از نظر امکانات فرهنگی بسیار محروم می باشد و در آن نه سینما وجود دارد و نه آمفی تئاتر و فرهنگسرا. شهرستان هندیجان نیز فاقد مراکز فرهنگی نامبرده در بالا می باشد.

۱-۲-۵-۵- خدمات ، جهانگردی:

در ناحیه بهبهان تنها یک موزه وجود دارد که موزه بهبهان است و در سال ۱۳۸۵ ، ۳۰۲۲ نفر از آن دیدن کرده اند.

بیشترین تعداد واحدهای اقامتی در ناحیه بهبهان مربوط به شهرستان ماهشهر با چهار هتل می باشد. پس از آن شهرستان بهبهان با سه واحد اقامتی به مشخصات ذیل قرار دارد:

مشخصات واحدهای اقامتی در شهرستان بهبهان تا پایان سال ۱۳۸۶*

شهرستان	نام واحد	بهره بردار	درجه واحد یا گروه	تعداد اتاق	تعداد تخت
بندر ماهشهر	مجتمع بندری امام	سازمان بنادر و کشتیرانی	ستاره ۳	۴۶	۱۲۸
بندر ماهشهر	هتل آزادی ماهشهر	خصوصی	ستاره ۲	۲۷	۵۴
بندر ماهشهر	هتل مروارید سر بندر	خصوصی	ستاره ۱	۳۴	۶۸
بندر ماهشهر	هتل آزادی بزرگ ماهشهر	خصوصی	ستاره ۳	۳۳	۷۶
بندر ماهشهر	دریا	شرکت کشتیرانی جنوب	ستاره ۲	۲۱	۴۲
بهبهان	مهمانسرای مارون	شرکت بهره برداری از سد مارون			
بهبهان	مهمانپذیر نور	خصوصی	درجه ۳	۱۲	۳۵
بهبهان	مهمانپذیر خوزستان	خصوصی	درجه ۳	۱۱	۳۸

* مأخذ: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان خوزستان

تعداد مکان های متبرکه ناحیه بهبهان بر ۲۱۲ باب بالغ می گردد که از این میان شهرستان امیدیه ۱۹ ، شهرستان بندر ماهشهر ۲۴، شهرستان بهبهان ۱۰۰، شهرستان شادگان ۵۹ و شهرستان هندیجان ۱۰ مکان متبرکه را به خود اختصاص داده اند و سالانه بسیاری از مؤمنان و مشتاقان به زیارت این اماکن متبرکه می شتابند.

در سال ۱۳۸۵ از ناحیه بهبهان مجموعاً ۱۲۷۷ نفر به حج تمتع و عمره (از بندر ماهشهر ۵۲۰ نفر، از بهبهان ۶۰۲ نفر و از شادگان ۱۵۵ نفر) مشرف شده اند. جدول (۲-۵-۲۳) آمار زائران ناحیه بهبهان به بیت الله الحرام در سال ۱۳۸۵ را به تفکیک شهرستان و جنس نشان می دهد.

جدول (۲-۵-۲۳) - آمار زائران حج تمتع و عمره از ناحیه بهبهان در سال ۱۳۸۵

شهرستان	جمع	حج تمتع			حج عمره		
		مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن
بندر ماهشهر	۵۲۰	۳۸۰	۲۱۸	۱۶۲	۱۴۰	-	-
بهبهان	۶۰۲	۳۲۲	۱۳۶	۱۸۶	۲۸۰	-	-
شادگان	۱۵۵	۵۵	۳۰	۲۵	۱۰۰	-	-

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۵

۱-۲-۵-۶- خدمات ورزشی :

در شهرستان امیدیه ۳ زمین چمن و ۲ مجموعه ورزشی به شکل سالن سرپوشیده (هر دو متعلق به شرکت نفت) و ۳ استخر شنا وجود دارد که از این سه استخر یکی سرپوشیده و ۲ استخر سرباز است.

در شهرستان بهبهان ۲ استادیوم ورزشی (زمین چمن شماره ۱ و ۲) ، یک مجموعه ورزشی (شهید بقایی) با زمین خاکی، ۲ سالن سرپوشیده (خانواده و شجاعت)، یک استخر شنا، یک گود زورخانه، یک سالن کشتی، یک سالن وزنه برداری، یک سالن بلیارد و یک پیست موتور سواری زیر پوشش اداره تربیت بدنی شهرستان فعال هستند. در کنار اماکن ورزشی زیر پوشش تربیت بدنی، دیگر سازمان ها یا نهادها نیز مراکز ورزشی دارند که از جمله می توان به ۷ زمین چمن متعلق به آموزش و پرورش، سپاه پاسداران، بنیاد جانبازان، کارخانه سیمان و ... ، ۳ سالن سرپوشیده ، یک استخر شنا (سپاه پاسداران) و ۱۴ باشگاه خصوصی اشاره کرد.

در شهرستان بندر ماهشهر گذشته از سالن های ورزشی خصوصی، یک استادیوم ورزشی (ورزشگاه شهدا) ، یک باشگاه فوتبال با چمن مصنوعی، یک سالن ورزشی (فتح بدر) و یک سالن کاراته زیر نظر تربیت بدنی فعالیت می کنند.

ورزشی شادگان؟

امکانات ورزشی تحت پوشش تربیت بدنی در هندیجان بسیار ناچیز می باشد و تنها به یک استادیوم ورزشی (ورزشگاه تختی) و ۴ زمین خاکی محدود می شود. البته برای احداث ۷ سالن ورزش و از جمله یک استخر شنا موافقت اصولی گرفته شده و بنیان این سالن ها در انتظار گرفتن وام جهت ساخت و راه اندازی سالن ها هستند.

۱-۲-۶- بررسی موقعیت و ویژگی های مناطق و محوطه های باستانی

۱-۲-۶-۱- تعاریف و مفاهیم:

- اثر: برابر مفاد ماده ۱ از قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، میراث فرهنگی شامل آثار باقی مانده از گذشتگان است که نشانگر حرکت انسان در طول تاریخ می باشد و با شناسایی آن زمینه شناخت هویت و خط حرکت فرهنگی او میسر می شود، و از این طریق زمینه های عبرت برای انسان فراهم می گردد. بنابراین هر بنا، محوطه، سنگ نوشته، مجموعه بنا (بافت های تاریخی و به طور کلی هر شیء مادی (ملموس) یا موضوع و پدیده غیر مادی (غیر ملموس) که بیانگر بخشی از حیات اجتماعی - فرهنگی بشر در طول تاریخ در سرزمین ایران است ، یا هر نمادی که هنر، خلاقیت ها، سیر تکوین تحولات تاریخی حیات فرهنگی - اجتماعی انسان در ادوار تاریخ را بیان می نماید ، می تواند " اثر " نامیده شده و بخشی از میراث فرهنگی کشور تلقی می شود. (صمدی، ۱۳۸۲)
- **مجموعه های فرهنگی - تاریخی:** مجموعه ای از تک بناهای منفرد یا متصل به هم که ترکیب ساختاری، یا رابطه متقابل بناها با هم و با طبیعت یا محیطی که در آن واقع شده اند، به نحوی است که علاوه بر هویت انفرادی هر یک از عناصر متشکله آن ، هویت جداگانه ای نیز پیدا کرده است ، مثل میدان نقش جهان در اصفهان ، مجموعه فرهنگی سعد آباد ... بازارهای تاریخی و امثال آن.
- **محوطه ها:** فضاهایی هستند در پیرامون آثار که یا به لحاظ تاریخی با آثار پیوند زمانی داشته و یا تعدادی از اتلال باستانی (تپه ها) که آثاری از تمدن های پیشین را در خود نهان دارند را در برگرفته اند.
- **نوع حفاظت:** واژه " نوع حفاظت" در این تحقیق به کار گرفته شده است. تمامی آثاری که به ثبت ملی رسیده اند، به لحاظ قانونی تحت حفاظت سازمان میراث فرهنگی قرار می گیرند، یعنی حفاظت، حراست، تعمیر و مرمت و ... اثر جزء وظایف سازمان مذکور است. اما در این تحقیق نحوه حفاظت فیزیکی مد نظر بوده و برای سهولت کاربرد در نقشه و جدول در قالب ۳ نوع حفاظت به شرح ذیل

طبقه بندی شده است:

- **حفاظت نوع ۱:** در این نحوه حفاظت، از بنا، محوطه، مجموعه و ... توسط نیروی یگان در اختیار سازمان، به طور دائم و ثابت مراقبت به عمل می آید.
- **حفاظت نوع ۲:** توسط نیروی گشت سیار سازمان، از اثر فرهنگی - تاریخی مراقبت می شود.
- **حفاظت نوع ۳:** در این شیوه حفاظت، طرفداران بومی انجمن های میراث فرهنگی، چنانچه تخریب یا حفاری غیر مجاز و ... را مشاهده کنند، به سازمان ذیربط شهرستان گزارش می کنند.

۱-۲-۶-۲- آثار تاریخی موجود در ناحیه بهبهان:

آثار تاریخی ناحیه بهبهان که تاکنون شناسایی شده اند ۷۰ مکان، اثر و محوطه و تپه تاریخی است که قدمت پاره ای از آنها به هزاره پنجم پیش از میلاد میرسد کاوشگران هیأت باستان شناسی دانشگاه شیکاگو، که در این منطقه کاوش نموده اند بر این باورند که ناحیه بهبهان در روزگاران بیش از تاریخ مسکون بوده است. بررسی این کاوش ها در ضمن مقایسه کاوش های دیگری که در نقاط دیگر جنوب ایران انجام شده است، نشان می دهد که فرهنگ پیش رفته ای در این نواحی وجود داشته و مردم آن، پیوندهای بسیار نزدیکی از یک سو با ساکنین دره پنجاب و از دیگر سو با ساکنان فارس و خوزستان داشته اند.

از مجموع ۷۰ اثر که در پهنه شهرستان بهبهان پراکنده اند، ۱۲ مورد در محدوده شهر بهبهان قرار دارند که جملگی آثار دوره اسلامی هستند و قدمت آنها بین قرن ۱۰ تا ۱۴ هجری شمسی در نوسان است، از این تعداد ۳ اثر، «بنای بشیروندیر»، «راسته بازار» و «مسجد جامع غلامعلی» به ثبت رسیده اند، از میان ۵۸ اثر دیگر که عمدتاً محوطه و تپه هستند نیز ۱۱ مورد به ثبت رسیده و جزء آثار و بناهای ملی محسوب می شوند. جملگی آثار چه آنها که در محدوده شهر هستند و چه آنها که در سطح شهرستان پراکنده اند فاقد حریم و حفاظت رسمی هستند (حفاظت از آنها توسط داوطلبین محلی که انجمن های دوستدار میراث فرهنگی را تشکیل می دهند صورت می گیرد، حفاظت نوع ۳). جدول های شماره (۲-۶-۱) و (۲-۶-۲) فهرستی از آثار، محوطه ها و تپه های باستانی شهرستان بهبهان را نشان میدهد.

جدول شماره (۲-۶-۱) فهرست آثار تاریخی شهر بهبهان

ردیف	نام اثر	قدمت	دوره تاریخی	نوع حفاظت	حریم	شماره ثبت
۱	بنای بشیرونذیر	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	۳۲۳۴
۲	راسته بازار	قرن ۱۴ هجری	اسلامی	۳	—	۳۷۶۹
۳	امامزاده حسین	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۴	منزل نجف خان	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۵	حمام راسته بازار	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۶	مسجد جامع غلامعلی	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	۹۹۵۰
۷	منزل علی بهبهانی	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۸	مسجد خلیل	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۹	مقبره سید تقیه	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	
۱۰	مقبره عمر آخوند	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۱۱	امامزاده ابراهیم	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	
۱۲	امامزاده شاه فضل	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	

جدول شماره (۲-۶-۲) فهرست آثار تاریخی شهرستان بهبهان

ردیف	نام اثر	قدمت	دوره تاریخی	نوع حفاظت	حریم	شماره ثبت
۱	تپه گبری یا بردی	قرن ۱ تا ۱۴ هجری	اسلامی	۳	—	۴۶۸۱
۲	محوطه فیلگه	قرن ۲ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	۷۹۲۴
۳	خرابه های شهر تشان	قرن ۱۰ تا ۱۲ میلادی	اسلامی	۳	—	
۴	تپه ویسی	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۵	تپه به کراد	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۶	آتشکده نشان	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۷	تپه چهل کنار	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	
۸	کتیبه های متشی ویس	قرن ۵ تا ۶ هجری	اسلامی	۳	—	
۹	تپه علی عباس	پیش از تاریخ	پیش از تاریخ	۳	—	
۱۰	آثار حیات آباد مجیدی	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۱۱	محوطه کهنه	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۱۲	قلعه دختر آبکش	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	

ادامه جدول (۲-۶-۲) فهرست آثار تاریخی شهرستان بهبهان

ردیف	نام اثر	قدمت	دوره تاریخی	نوع حفاظت	حریم	شماره ثبت
۱۳	خرابه های شهرارجان	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	۴۴
۱۴	تپه سبز	پیش از تاریخ	پیش از تاریخ	۳	—	۹۰۷
۱۵	تپه حسنگ ۱	پیش از تاریخ	پیش از تاریخ	۳	—	۲۹۱۰
۱۶	تپه حسنگ ۲	پیش از تاریخ	پیش از تاریخ	۳	—	۲۹۱۱
۱۷	تپه حسنگ ۳	پیش از تاریخ	پیش از تاریخ	۳	—	۲۹۱۲
۱۸	تپه گوری یا	پیش از تاریخ	پیش از تاریخ	۳	—	۲۷۵۲
۱۹	جاده باستانی خاییز	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۲۰	جاده باستانی بالنگستان	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۲۱	بنای قدمگاه امام رضا	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۲۲	تپه دوتلون	پیش از تاریخ	پیش از تاریخ	۳	—	
۲۳	تپه خمپاره اندازان	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۲۴	تپه میخک	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۲۵	تپه خارسان	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۲۶	تپه گل صفر	قرن ۵ تا ۶ میلادی	اسلامی	۳	—	
۲۷	رشته قنات های ساسانی	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۲۸	حمام ارجان	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۲۹	امامزاده زین العابدین	قرن ۱۳ هجری	ساسانی	۳	—	
۳۰	پل ویندیکان	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۳۱	قلعه خاییز	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۳۲	آسیابهای خاییز	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	
۳۳	بقایای عمارت خاییز	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	
۳۴	تپه دوزن	پیش از تاریخ	پیش از تاریخ	۳	—	
۳۵	تپه قلعه مدرسه	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	
۳۶	آسیابهای خارستان سفلی	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۳۷	بقایای پل ساسانی	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۳۸	آثار پشک	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	ساسانی	۳	—	
۳۹	آثار تنگ تکاب	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۴۰	تپه کون بینو	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۴۱	تپه گاوینه	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	

ادامه جدول (۲-۶-۲) فهرست آثار تاریخی شهرستان بهبهان

ردیف	نام اثر	قدمت	دوره تاریخی	نوع حفاظت	حریم	شماره ثبت
۴۲	محوطه شهر و بیرون	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۴۳	قلعه بهرام	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۴۴	قلعه بهمن	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	
۴۵	تپه خندق	هزاره سوم پیش از میلاد	ایلامی	۳	—	۳۳۳۵
۴۶	تپه بردی	هزاره سوم تا ۵ پیش ازم	پیش از تاریخ	۳	—	۷۹۲۳
۴۷	تپه کاعلی گدا	هزاره ۴ تا ۵ پیش ازم	پیش از تاریخ	۳	—	۷۹۲۵
۴۸	تپه زیدون	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۴۹	امامزاده ابوذر	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۵۰	امامزاده حیدر کرار	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۵۱	قلعه ده مردی	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۵۲	قلعه گل	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۵۳	قلعه گلاب	قرن ۳ تا ۷ میلادی	ساسانی	۳	—	
۵۴	تپه دز	قرن ۵ تا ۶ هجری	اسلامی	۳	—	
۵۵	امامزاده سیدنورالدین محمد	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۵۶	تپه قبرستان قلعه گل	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۵۷	تپه گچینه قلعه گل	قرن ۱۳ هجری	اسلامی	۳	—	
۵۸	قلعه گچینه	قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری	اسلامی	۳	—	

• محوطه های باستانی شاخص ناحیه بهبهان :

- شهر باستانی ارجان

شماره ثبت: ۴۴

قدمت: ۲ تا ۷ میلادی

ارجان/ ارغان، با حدود ۱۰۰۰ هکتار پهنه، در ۳ کیلومتری کوه بدیل قرار دارد. از شمال به رود تاب و از سه سوی دیگر به دشت ارجان محدود است. در شمال شهر ۴ بهر آب ایجاد کرده بودند که پس از گذشتن از شهر به مصرف آبیاری باغها و کشتزارها می رسیده است. ارجان یکی از شهرهای بزرگ استان فارس، در دوران ساسانی و یکی از بزرگترین و مهمترین شهرهای ایران در دوران اسلامی است. با آنکه کاوش های باستان شناسی در

دشت بهبهان دیرینگی این دشت را تا نیمه هزاره پیش از میلاد میرساند. ولی پیش از دستیابی به مجموعه فرهنگی ارزشمند ارجان نشانه های زیادی از فرهنگ ایلامیان در این بخش و در دشت بهبهان، به دست نیامده بود.

«ارجان شهری بزرگ است و دراو بیست هزار مرد بود. و بر جانب شرقی آن رود آب است که از کوه درآید و به جانب شمال آن رود، و چهار جوی عظیم بریده اند و آب از میان شهر به در برده، که خرج بسیار کرده اند، از شهر بگذرانیده و به آخر شهر بر آن باغها و بستانها و نخل و نارنج و ترنج بسیار باشد. و شهر چنان است که چندان که بر روی زمین ساخته اند در همه جا زیرزمین ها و سرداب ها آب میگذرد و تابستان مردم شهر را به واسطه آن آب و زیرزمین ها آسایش باشد. و در آن جا از اغلب مذاهب مردم بودند. و معتزله را امامی بود که او را بوسعید بصری می گفتند، مردی فصیح بود و اندر هندسه و حساب دعوی میکرد.»

نقل است که قباد ساسانی این شهر را ساخته و آن را «آمدقبا»^۲ نامیده است. یاقوت حموی نام شهر را «ابرقباد» نگاشته است. شهر ارجان تا پایان قرن هفتم هجری قمری، آباد و مرکز ناحیه ای به همین نام بوده است. پس از آن از رونق افتاده و مردم آن به بهبهان که هم جوار آن بود، کوچ کرده اند.

به گفته فسایی در فارسنامه ناصری، بر آبراهی که از رود مارون کشیده شده بود، در دروازه شهر ارجان بندی بسته و بر روی بند، پای به نام بکان ساخته اند، که نام یکی از کوی های شهر ارجان بوده است. آثار چهار مهر بزرگ آن، امروز نیز وجود دارند و علاوه بر آنها، یک رشته کاریز که سراب آن از تنگ تکاب شروع شده و سیصد متر آن از سنگ یکپارچه می گذرد، برای بخش شمالی شهر ایجاد کرده بودند، این کاریز دارای ۳۶۶ حلقه چاه و به درازای ۹ هزار و ۱۵۰ متر است.

کاریز پس از خرابی ارجان غیرقابل استفاده بود، تا اینکه در سال ۱۱۳ هجری قمری، میرزامعصوم خان آنرا لایروبی و به زمین های منصوریه اختصاص داد و اکنون دایر است. گویند که این کاریز را قبادین فیروز ساسانی ساخته است. (فهرست کاریزها یا قنوات شهرستان بهبهان پیوست گزارش شده است).

شهر ارجان دارای ۶ دروازه به نامهای اهواز، ریشهر، شیراز، میدان کیالین (کیل کنندکان) و رصافه (سنگفرش) بوده است.

۱- آمد شهری است که امروزه دیاربکر، نامیده می شود و در خاک ترکیه واقع شده است، می گویند قباد پسر فیروز و پدر خسرو انوشیروان این شهر را ساخته اند تا زندانیان شهر آمد و میافارقین را در آن جای دهند.

خانه شاه که امروزه خرابه های آن به سرای ملک معروف است در جنوب شرقی شهر قرار داشته و بازار که هنوز خرابه های آنرا بازار ارجان می گویند، در شمال شرقی خانه شاه قرار داشته است. بزرگترین تل شهر ارجان، تل همایون با حومه است. در جلوی تل همایون، دروازه نام دارد که احتمالاً یکی از شش دروازه شهر بوده است.

مسعودی مولف، مروج الذهب در توصیف آتشکده های ده گانه پیشین ایران می نگارد. «آتشکده دیگر در شهر ارگان فارس بوده و به روزگار بهراسف بنا شده بود این ده آتشکده پیش از ظهور زرادشت، پسر اسپیتمان پیامبر مجوس بوده است.»

با توجه به بعثت زرتشت در ۳۰ پیش از میلاد، آتشکده ارجان (ارگان) حدود ۸۰۰ سال پیش از میلاد، فروزان بوده است و اگر بهراسف نیز همان بیوراسف (ضحاک) باشد، دیرینگی شهر ارجان به ۲۲۱۳ پیش از میلاد می رسد.

هنگامیکه قبادین فیروز ساسانی پدر انوشیروان، پادشاهی را از برادرش جاماسب باز گرفت، به آبادی بعضی از شهرهای ایران و از جمله شهر ارجان پرداخت. قباد در سال ۵۰۲ میلادی به دیار بکر آمد لشگر کشید و پس از گشودن شهرهای آمد و میافارقین، اسیران آن شهرها را به ارجان آورد و آن جا ساکن گردانید.

حمزه بن حسین اصفهانی در شرح اخبار پادشاهان ایران، می گوید:

«قباد شهرهایی ساخت... و دیگر در فارس به نام به از آمد کواد که همان ارجان است و به از آمد، یعنی بهتر از آمد و ولایاتی تابع آن کرد.»

ابوعلی محمدبن بلعمی، نگارنده تاریخ بلعمی می نگارد:

«قباد داد و عدل بگسترد و جهان آبادان کرد و شهرهای بسیار بنا کرد و هیچ ملک چندان بنا نکرد که قباد و به اهواز و فارس شهری بنا کرد نام آن ارجان.»

در آغاز قرن ششم هجری قمری عوامل زیر سبب تخریب شهر ارجان شد:

۱- شکستن سد ارجان

۲- ناامنی منطقه در اثر چیرگی اسماعیلیان بر دژهای پیرامون شهر

۳- نداشتن دیوار دفاعی و نیروی نظامی به منظور پاسداری از این ناحیه.

پس از خرابی ارجان، شهر بهبهان که از روستاهای تابع آن بود رو به آبادی نهاد و به مرور شهری شد و جانشین ارجان گردید.

بخش باستانی ارجان در سال ۱۳۱۰ در فهرست آثار ملی ایران ثبت گردید و ۵۰۰ هکتار پهنة آن است.

- چگونگی کاوش:

در پاییز سال ۱۳۶۱ هنگامیکه برای ساختن سد مارون، کار خاکبرداری در جنوب رودخانه مارون، در شمال شهر پیشین ارجان انجام می شد، به سوراخی بر خوردند، که در کنار آن، دو خمره سفالی دارای خاک سوخته و یا مواد خوراکی از بین رفته قرار داشته است. راننده بولدوز به درون گودال رفت و با یک آرامگاه زیرزمینی روبرو شد. از پی این امر گروه باستانشناسی به کاوش در آرامگاه و در بخش باستانی

ارجان پرداخت.

- آرامگاه:

در آرامگاه ارجان تابوتی برنزی همانند وان حمام به شکل U وجود داشته و درپوش آن هنگام یافتن در زیر تابوت قرار داشته است. اندازه آن ۱۳۲×۶۰×۶۰ سانتیمتر و بدنه اصلی آن، از دو نیمه جدا ساخته شده است. که با دو تسمه فلزی که با میخ پرچ به بدنه چسبیده اند، به یکدیگر پسوند خورده اند، کف تابوت و لبه پیش آمده آن نیز به همین شیوه به بدنه اصلی پیوند یافته اند. هر یک از دو سوی تابوت دو دسته دارد که در کنار یکدیگر و درست زیر لبه قرار گرفته اند. در آرامگاه چند تکه طناب پوسیده پیدا شده که برای پایین بردن تابوت به درون آرامگاه بوده است.

آرامگاه مستطیل شکل و به درازای ۲۵۰، پهنای ۹۰ و بلندی ۱۳۶ سانتیمتر است. دیوارهای جانبی آن را با سنگ های تا اندازه ای منظم، در ۱۱ ردیف با ملات گچ بالا برده اند. دو ردیف بالا به منظور ترازبندی و تنظیم شیب و ایجاد سطح اتکای مناسب برای قرار گرفتن سنگ های پوشش روی آن با یک ردیف قالب گچی شمش گیری شده و اختلاف سطح در همه دیوارها به صفر رسیده است.

بین سنگ ها و دیوارها و کف آنرا گچ اندود کرده اند. کلفتی توده خاک های روی آرامگاه تا روی سنگهای پوششی حدود ۲۱۰ سانتیمتر بوده و روی آن را با ۵ تخته سنگ بزرگ پوشانیده اند.

ساخت اینگونه آرامگاهها در نواحی کوهستانی رسم بوده است. چنانکه در استان ایلام، گورهای دسته جمعی با معماری تقریباً همانند در کان گنبد ماربره، و رکبودچوار، بردبال چنارباشی، بان سرمه و... در دوران برنز دیده شده اند. تفاوت آرامگاه ارجان با شیوه های کوهستانی تنها در استفاده از ملات قیر و اندود گچ بوده است. به نظر باستان شناسان، جایگاه اقلیمی محل که در دشت ارجان برابر کرانه رودخانه قرار گرفته از یک سو، و جلوگیری از رخنه رطوبت از سوی دیگر، استفاده از این روش را ناگزیر ساخته است.

بررسی های باستان شناسی در حوزه رخنه ایلامیان در دشت خوزستان، تاکنون نمونه های آشکاری از آرامگاه سازی، مانند گورهای شوش، هفت تپه و چغازنبیل را با استفاده از خشت، آجر، ملات، قیر و اندود گچ، باتاق ضربی، که از دوران ایلام میانه است، شناسانده است.

اینگونه آرامگاهها، دسته جمعی بودند، اما در پایان این دوران، شیوه به خاک سپاری در درون تابوت های سفالی و گلی در ناحیه دشت رسم شده و در خوزستان شمالی و نقاطی چون ایزه و مسجدسلیمان، که گمان می رود ناحیه رخنه الیمایی ها در دوران بعد است، آرامگاه سازی با شیوه آرامگاه ارجان، که به شیوه آرامگاه سازی ایلامیان، در کوهستان است تداوم خود را مگه داشته و تا دوران پارت ها ادامه یافت.

- اشیاء درون آرامگاه:

اشیاء بدست آمده از درون تابوت عبارت بودند از: بازمانده های اسکلت، توده پارچه، حلقه طلایی کتیبه دار، ۹۸ دگمه طلایی در سه گونه، خنجر فلزی با دسته مرصع و بست طلایی و نگین عقیق، اشیاء بیرون تابوت نیز شامل: آتشدان فلزی، ظرف قیفی شکل بزرگ با کف صاف، کوره کروی از جنس نقره، کوزه گردن بلند برنزی، ظرف برنزی به شکل لیوان با بدنه کروی، دو پوست با نقش برجسته، ظرف هایی به شکل لیوان دهانه شیپوری برنز (۱۰ عدد) شی نقره ای برای نوشیدن و یا دمیدن و جام بزرگ یا جام زندگی از برنز با نقش های کنده کاری شده از اساطیر و صحنه های زندگی.

این ظرف بزرگ که قطر دهانه آن ۴۳/۵ و ژرفای آن ۸/۵ سانتیمتر است در کف آرامگاه بدست آمد. این جام علاوه بر نقش هایی که در دایره های دارای یک مرکز دارد، دارای کتیبه ای نیز می باشد. خط شناسان مضمون

متن کتیبه را بدین شرح بیان می دارند:

- کیدین هوتران معادل خسروتاش معادل کی خسرو.

- شتلوش برابر خشتروش برابر خششرتیه برابر فرورتیش برابر سیاوش.

و از این مطالب نتیجه می گیرند که ترجمه خط ایلامی جام ارجان به ترتیب روایات هرودوت، فارسی باستان و فردوسی چنین می شود:

کیاکسار، پسر فرائورت (کشتریتی) یا هوخستر، پسر فرورتیش (خششرتیه) یا کی خسرو، پسر سیاوش، چنانچه این فرضیه که بر مبنای زبان شناسی استوار شده است صحیح باشد پس تاریخ سلطنت کیدین هوتران، پادشاه ایلامی (مادی) برابر ۵۸۵-۶۲۵ پیش از میلاد می شود. و این تاریخی است که با تاریخ گذاری ارایه شده توسط فرانسوا والا از خط حلقه طلایی ارجان مطابقت کامل داشته (۵۲۵-۶۴۰ پیش از میلاد) و با تاریخ گذاربهایی باستان شناسی که تاکنون ارایه شده است، قابل مقایسه است.

در نقوش نخستین نوار جام، آنجا که خیمه ای در پشت سر شاه پهن است، شکل نمادین طالع سرطان را که به نام خرچنگ و چنان نیز خوانده می شود، می بیند در زایچه کیهانی در کتاب بندهشن و نیز کتابهای نجوم اسلامی طالع در بالا و وسط شکل دوازده خانه ای است و برای جانان چنین آمده است: جانان بوت کر چنگ ۱۹ سنگ خورتک اورک (سیچد؟) تیشتر ستارک هچ اپاختران اوهرمزد اندربوت، یعنی بیت طالع سرطان بود، در درجه ۱۹ منزل الطرف.

و شعرای یمانی ستاره (ثابت) و از سیارات مشتری در آن بودند. و در همین نوار بازنشانه های بارزی از اجرای مراسم بارعام نوروزی، هفت پیکر و تصویر چهار بز به نشانه سال و هیکک یا وهیزک و بهیزک به معنی سال مبارک، یعنی سالی که در آن عمل کبیسه انجام پذیرفته و زمانه تازه شدن و هستی شکل گرفته است.

می بینیم یعنی طبق بیت اول شعر فردوسی:

چو کی خسرو آمد به کین خواستن جهان ساز و نو خواست آراستن

در پایان این نکته را نیز اضافه می نماید که نام یا عبارت کیدان هوتران، پسر کورلوش، که توسط ف.والا خوانده شده است، یک شخصیت به اصطلاح ایلامی معرفی می شود. همین نام به صورت کیدن هوترا پسر شتروش نیز خوانده می شود، لذا با توجه به این که نام شتروش قابل تبدیل به خشتروش و خششرتیه در فارسی باستان و اوستایی می باشد و با توجه به این که اشیاء از منطقه ارجان به دست آمده و نام ارجان و ارجان می توانند عربی

شده اریان - آرین یا آریان هم باشند و شخصیتی که مورد بحث است، یعنی کیخسرو در کتب و سنت زرتشتی با نام متحد کننده کشور آریایی نامیده می شود و نیز از آنجایی که بنا بر روایات و عقاید مردمی این منطقه که زمانی ناحیه ای از آن ریشه‌ها با ایران شهر نامیده شده است، کیخسرو در همین سرزمین حکومت کرده است، به دست آمدن آثار بسیار ارزشمندی از چنین شخصیت تاریخی و افسانه ای هر چند بسیار بعید، لیکن غیرممکن به نظر نمی آید.

ویژگیهایی که در اوستا برای کیخسرو آمده است «ارشن» به معنی دلیر، یل و پهلوان و نیز هن کرم، یعنی استوار سازنده یا متحدکننده است، زیرا وی استحکام و اتحادی به سرزمین های ایران بخشید و دشمن دیرینه ایران، یعنی افراسیاب را شکست داد و دست تورانیان را از ایران دور ساخت.

و همچنین کی آرش یا کی ارشن، که بلعمی از او به نام پادشاه خوزستان یاد کرده است، دارای همین ویژگیها بوده است. چنانکه گفته شد، آرامگاه ارجان که در خوزستان است، به شخص مهم یا پادشاه بزرگی تعلق داشته است. بر روی جام بزرگ یا جام زندگی یا جام کیخسرو یا جام جم یا جام جهان نما، نام کیخسرو نقش بر بسته است و حلقه طلایی کتیبه داری که در درون تابوت درون آرامگاه پیدا شده است، نمی تواند جز حلقه شاهی یا فرکیانی باشد.

بنابراین شاید بتوان گفت کسی که از روزگاران کهن در تابوت فلزی خفته بوده است، کسی جز کیخسرو نبوده و آرامگاه ارجان مدفن کیخسرو، پادشاه دلیر کیانی ایران زمین است، که تاکنون با اسطوره ها پیوند خورده بود، ولی امروز با توجه به نشانه ها و گواه ها، موجودیت عینی می یابد و به صورت یک واقعیت ملموس در می آید. به هر حال این مسأله نیاز به بررسی بیشتری دارد تا نکات بسیار مهمی از تاریخ کهن و اساطیری ایران را روشن سازد. در سال های اخیر، که وزارت نیرو تصمیم به ساخت سدّی در شهرستان بهبهان می گیرد، آرامگاه بسیار ارزنده کیخسرو، در محدوده سدّ مارون قرار می گیرد، که متأسفانه در اثر فعالیت پیمانکار ساختمان سدّ این اثر باستانی مهم، نابود و ناپدید شده است. (افشار سیستانی، ۱۳۸۰).

- آثار تنگ تکاب / تنگ تکاو / دربند پارس:

شماره ثبت: —

قدمت: قرن ۳ تا ۷ میلادی

تنگ تکاب در ۹ کیلومتری شمال شرقی بهبهان قرار دارد، تنگ تکاب تنها گذرگاه و راهی است که پیش از هخامنشیان، ارجان را به سمیرم پیوند می داد. تنگ تکاب را «در بندپارس» نیز نامیده اند. هنوز بر فراز و نشیب این تنگه بخشهایی از جاده سنگفرش شاهی هخامنشی را می توان دید، بر بلندای کوه خاویز، در بلندترین جای گذرگاه، سه سنگ نوشته قاجاری که یکی به نظم است و دیگری به نثر، حاکی از بدی راه، نبودن امنیت آن، آسیب دزدان و... حجاری شده است. سومین کتیبه که قدیمی تر است، به خط کوفی است در ۷ رج و از آثار سده های نخستین اسلامی است. این سنگ نوشته ها تا سالهای گذشته برجای بود، اما برای ساختن کانال های سد مارون، با انفجار، آنرا یکسره نابود کردند. (زنده دل، ۱۳۷۹).

– آثار خاویز:

شماره ثبت: —

قدمت: قرن ۳ تا ۷ میلادی

مجموعه آثار ساسانی، شامل یک جاده، یک دژ، کاریز، چاه و ساختمان زیرزمینی در آبادی خاویز در ۱۸ کیلومتری خاور بهبهان قرار دارند.

جاده خاویز عرضی بین ۲ تا ۵ متر دارد، و اگرچه بر اثر ریزش کوه تا اندازه ای از بین رفته است ولی آثاری از آن هنوز برجای مانده است. دژ این مجموعه که به قلعه دختر نیز معروف است بر فراز بلندی از مصالحی چون سنگ و ساروج در میان کوه ساخته شده و دسترسی به آن نیز آسان نبوده است. (افشار سیستانی، ۱۳۸۰).

– خرابه های شهرتشان (ویرانه های شهر به گواد):

شماره ثبت: —

قدمت: قرن ۱۰ تا ۱۲ هجری

در غرب دشت بهبهان که امروزه آبادیها و مزارع کوچک و متعدد در اطراف آن پراکنده است. خرابه های شهری به نام کلگه زار وجود دارد که همه آثار شهر «به گواد» یا «به ازامدگواد» در این محل و در زیر خاک تپه ها و ساختمان های این منطقه قرار دارد که روزگاری شهری بزرگ بوده است. بر طبق بعضی گزارش های تاریخی این شهر به روزگار آبادانی و رونق، مرکز یا حداقل محل شعبه بزرگی از کلیسای ریوار دلشیر بوده است (زنده دل، ۱۳۸۰).

• پل ها و قلعه ها:

- پل و بند بکان:

شماره ثبت: —

قدمت: قرن ۳ تا ۷ میلادی

بند و پل بکان بر روی رودخانه تاب، در محلی بنام بکو(بکان) بنا گردیده، این پل در دوره اموی بدست یکی از توانگران فارس به نام دیلمی که پزشک حجاج بن یوسف (۷۵-۹۵ هـ) حاکم عراق و فارس و عراق عجم بوده است ساخته شد و از بناهای معروف زمان خود بوده اند، طول بند و پل حدود ۱۷۰ متر و عرض آن ۱۳/۵ متر بوده است. اکنون بخشی از بند و چهار پایه بزرگ پل بازمانده است. در شمال این پل و بند مرتبط به آن، چهار آسیاب آبی نیز بوده که آثاری از آنها اکنون بر جای مانده است.

لسترنج، نگارنده کتاب جغرافیای تاریخی سرزمین های خلافت شرقی می نویسد:

«نزدیک شهر دو پل سنگی معروف بر روی رودخانه تاب ساخته شده بود، که از روی آن پل ها به خوزستان می رفتند و هنوز آثار آنها باقی است. بنای یکی از آن دو پل را منسوب به دیلمی پزشک حجاج، حاکم عراق در زمان امویان دانسته اند.»

ابن حوقل نگارنده کتاب صدره الارض، درباره پل بکان می گوید:

«این پل میان فارس و خوزستان قرار دارد و بی نظر است و به عقیده من از پل قرطئه اندلس بزرگتر می باشد و آنرا بعضی از بومیان فارس ایجاد کرده اند.»

حاج میرزا حسن حسینی فسایی، در خصوص بند و پل مذکور نوشته است که:

«این شهر (ارجان) را کنار جنوبی رودخانه تاب، که اکنون به رودخانه کردستان شهرت یافته، ساخته اند و بر این رودخانه از دروازه شهر ارجان، بندی بسته و بر روی بند پلی ساخته اند و آنرا پل بکان که نام محله ای از ارجان است، گویند و تاکنون قوایم آن بند و پل باقی است.» (افشار سیستانی، ۱۳۸۰).

• مکان های - مذهبی و زیارتی:

- امامزاده حسین:

شماره ثبت: —

قدمت: قرن ۱۳ هجری

آرامگاه شاهزاده حسین، در کوی خراسانی ها، در شمال باختری شهر بهبهان قرار دارد.

۱-۲-۶-۳ روند ثبت آثار فرهنگی - تاریخی منقول و غیر منقول در فهرست آثار ملی ایران

در صورتی که بررسی و شناسایی، مطالعات و پژوهشهای علمی، وجود شرایط مقرر برای ثبت اثر را در اثر مشخصی نشان دهد، مهمترین اقدامات مدیریتی - حفاظتی که انجام آن از سوی دولت (سازمان میراث فرهنگی کشور) ضروری می باشد، ثبت اثر مذکور در فهرست آثار ملی ایران است. ثبت اثر در فهرست آثار ملی، موجب شمول حمایت های قانونی بر اثر مذکور، خصوصاً شمول مقررات جزائی برای مرتکبین تخلف از ضوابط قانونی ناظر به حفاظت از اثر می شود. از سوی دیگر، تعهدات خاصی را برای دولت، از نظر حفاظت، پژوهش، معرفی و نظارت بر نحوه نگهداری اثر ایجاد می کند که به لحاظ اهمیت سیاسی ثبت اثر در فهرست آثار ملی ایران، قوانین ناظر به موضوع اجمالاً بررسی می شود.

- انواع فهرست آثار فرهنگی - تاریخی:

در قانون اساسنامه میراث فرهنگی کشور مصوب ۱۳۶۷ مجلس شورای اسلامی، دو نوع فهرست برای درج آثار فرهنگی - تاریخی پیش بینی شده است. بند ۲ از ماده ۳ قانون اخیر الذکر، تهیه فهرست جامع از محوطه ها، تپه ها، بناها و مجموعه های فرهنگی - تاریخی "ارزشمند" منقول و غیر منقول در "فهرست آثار ملی ایران" و فهرستهای ذیربط را مورد حکم قرار داده است. بنابراین، براساس قانون اخیر الذکر، کل آثار فرهنگی - تاریخی در فهرست جامع و آثار فرهنگی - تاریخی "ارزشمند" در فهرست آثار ملی ایران و فهرستهای ذیربط، ثبت می شود. اما ثبت اثر در "فهرست جامع" فاقد ضمانت اجرای جزائی بوده و "فهرستهای ذیربط" نیز هنوز قانوناً تعریف نشده است.

قانون راجع به حفظ آثار مکتوب و نظامنامه اجرائی آن، تنها "فهرست آثار ملی ایران" را پیش بینی و آثار ثبت شده در آن را مشمول حمایت قانونی قرار داده است. این فهرست براساس قانون اخیر الذکر، به شرح زیر طبقه بندی می شود.

۱- فهرست آثار فرهنگی - تاریخی غیر منقول

۲- فهرست آثار فرهنگی - تاریخی منقول شامل:

الف- فهرست آثار فرهنگی - تاریخی دارای مالکیت عمومی یا دولتی

ب- فهرست آثار فرهنگی - تاریخی دارای مالکیت خصوصی

قوانین و مقررات ناظر به ثبت آثار فرهنگی - تاریخی منقول و غیر منقول، براساس طبقه بندی فوق الذکر به شرح زیر بیان می گردد:

۱- ثبت آثار فرهنگی - تاریخی غیر منقول در فهرست آثار ملی ایران:

ثبت اثر در فهرست آثار ملی ایران، با توجه به اینکه واجد آثار حقوقی بوده و موجب حمایت قانونی از اثر می گردد، از اهم وظایف و اختیاراتی است که قانونگذار به سازمان میراث فرهنگی کشور اعطاء کرده است. هر چند دامنه وظایف سازمان مذکور، براساس مفاد مواد مربوطه از قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور و سایر قوانین ناظر به موضوع، کلیه آثار فرهنگی - تاریخی را در برمی گیرد. اما تحقق جرائم موضوع فصل نهم از قانون تعزیرات و حمایت قانونی از اثر در برابر تخریب و تجاوز، منوط به ثبت آن در فهرست آثار ملی ایران است. به عبارت دیگر تا زمانی که یک اثر فرهنگی - تاریخی در فهرست آثار ملی ایران به ثبت نرسد، مورد حمایت قوانین جزائی نخواهد بود. هرچند در حدود مقررات اداری، نظیر قوانین شهرداری ها و مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، حمایت قانونی از اثر ضروری بوده و حفاظت از آن نیز برعهده سازمان میراث فرهنگی کشور است.

بند ۶ از ماده ۳ قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، ثبت آثار ارزشمند منقول و غیر منقول فرهنگی - تاریخی را در فهرست آثار ملی و فهرست های ذیربط از جمله وظایف و اختیارات سازمان تعیین کرده است. اما شرایط و ملاک های کارشناسی ثبت اثر در فهرست مذکور را تعیین نکرده و صرفاً به بیان " ارزشمند " اکتفا کرده است.

با توجه به اینکه قیود " فرهنگی " و " تاریخی " ذاتاً ارزش محسوب می شوند، بنابراین وجود اثر فرهنگی - تاریخی غیر ارزشمند اصولاً قابل تصور نمی باشد، لذا صرف وجود قیود مذکور در مصداق واحد، امکان ثبت آن در فهرست آثار ملی ایران را قانوناً فراهم می سازد. بدیهی است برای احراز فرهنگی - تاریخی بودن مصداق معین، انطباق آن با شرایط مقرر در تعریف میراث فرهنگی، ضروری است.

- شرایط ثبت اثر در فهرست آثار ملی:

ثبت آثار فرهنگی - تاریخی منقول و غیر منقول که در قوانین قبل از تصویب قانون اساسنامه سازمان با عناوینی نظیر " ودایع ملی"، " عتیقه" و " آثار تاریخی" یا آثار ملی مورد حکم واقع شده اند و در این نوشتار با توجه به آخرین متن قانونی ناظر به موضوع، تحت عنوان " آثار فرهنگی - تاریخی" منقول و غیر منقول مورد بررسی قرار می گیرد، با تصویب قانون راجع به حفظ آثار ملی در کشور ما آغاز شد. براساس ماده دوم از قانون اخیر الذکر، دولت مکلف است از کلیه آثار ملی ایران که فعلاً معلوم و مشخص است و علاوه بر وجود شرایط مقرر در ماده ۱، دارای حیثیت تاریخی یا علمی یا صنعتی خاصی می باشند، فهرستی ترتیب دهد و آثار مکشوفه بعدی را هم به فهرست مذکور اضافه نماید. این فهرست به فهرست " فهرست آثار ملی ایران" موسوم است.

الف- وظایف دولت:

سازمان میراث فرهنگی کشور، به عنوان دستگاه مسئول ثبت آثار فرهنگی - تاریخی در فهرست آثار ملی، اقدامات زیر را باید انجام دهد:

۱- بررسی، شناسایی و تشخیص:

شرایط اولیه ثبت در فهرست آثار ملی، احراز ویژگی های فرهنگی - تاریخی اثر و سایر شرایط مقرر قانونی از نظر قدمت، محل وقوع و محل ساخت یا ایجاد اثر است. احراز امور فوق برابر بند "ج" از قانون تشکیل و بند ۱ الی ۶ از ماده ۳ قانون اساسنامه جزء وظایف سازمان میراث فرهنگی کشور، تعیین شده است.

۲- اخطار به مالک:

پس از تشخیص ضرورت ثبت اثر در فهرست آثار ملی و احراز ویژگیهای فرهنگی - تاریخی آن، ثبت قطعی اثر در فهرست آثار ملی منوط به اخطار به مالک خصوصی اثر خواهد بود. بدین ترتیب که قبل از صدور اجازه ثبت و ابلاغ آن از سوی رئیس سازمان میراث فرهنگی کشور، در صورتی که اثر مورد نظر دارای مالک خصوصی باشد، تصمیم سازمان به ثبت اثر در فهرست آثار ملی کتبا و با ذکر دلایل قانونی و کارشناسی، به مالک ابلاغ می شود. مالک ظرف یک ماه پس از دریافت اخطار کتبی سازمان می تواند به تشخیص سازمان مستنداً اعتراض کند. براساس مفاد ماده ۳ از قانون راجع به ثبت آثار ملی و ماده ۵ از نظامنامه اجرائی همان قانون، قطعیت ثبت اثر در فهرست آثار ملی منوط به رسیدگی به اعتراض مالک خواهد بود. بدیهی است در صورتی که مرجع

رسیدگی به اعتراض مالک، دلایل استندی او را موجه تشخیص دهد از ثبت اثر خودداری و در غیر این صورت اعتراض مالک رد خواهد شد و ثبت اثر در فهرست آثار ملی قطعی خواهد شد. در صورتی که اخطار رسمی سازمان به رویت مالک رسیده و مالک بعد از انقضای مهلت مقرر به ثبت اثر اعتراض نماید، به اعتراض او ترتیب اثر داده نخواهد شد و ثبت اثر قطعی تلقی شده و مراحل بعدی آن انجام خواهد شد.

قوانین ناظر به ثبت آثار فرهنگی - تاریخی در فهرست آثار ملی، از قانون ثبت آثار ملی مصوب ۱۳۰۹ تاکنون، صراحتاً مرجع رسیدگی به اعتراض مالک را تعیین نکرده اند. اما با توجه به شرایط قانونی لازم برای ثبت اثر و صلاحیت انحصاری سازمان میراث فرهنگی کشور در احراز شرایط کارشناسی و قانونی مورد نظر، به نظر می رسد به مرجع رسیدگی به اعتراض مالک خصوصی، سازمان میراث فرهنگی کشور است.

نکته دیگری که ذکر آن ضروری است، این است که منطوق ماده ۳ از قانون مصوب ۱۳۰۹ و نظامنامه اجرائی آن، صراحتاً ضرورت اخطار به مالک خصوصی را مورد حکم قرار داده اند. بنابراین در مواردی که اثر مورد نظر در مالکیت دستگاهها و نهادهای عمومی و دولتی بوده و یا موقوفه باشد، اخطار به مالک یا متولی قانوناً ضروری نمی باشد و سازمان میراث فرهنگی کشور می تواند نسبت به ثبت اثر در فهرست آثار ملی اقدام کند. ماده ۵۶۹ از قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب سال ۱۳۵۷ مجلس شورای اسلامی، در این مورد صراحت بیشتری دارد. حسب مفاد ماده مذکور، در صورتی که ملک مورد تخریب، ملک شخصی بوده و مالک از ثبت آن به عنوان آثار ملی بی اطلاع باشد، از مجازاتهای مقرر در موارد فوق معاف خواهد بود. ماده اخیر الذکر، عدم اطلاع مالک یک ملک خصوصی را از ثبت آن در فهرست آثار ملی، مانع از قطعیت ثبت اثر نمی داند و در فرض عدم اخطار به مالک، عدم رسیدگی به اعتراض او یا عدم اطلاع مالک قابل اعمال نخواهد بود و در مورد اشخاص ثالث، ثبت اثر قطعی و همه مقررات اداری و جزائی ناشی از ثبت اثر در فهرست آثار ملی قابل اعمال است.

۳- اعلام عمومی ثبت اثر:

دولت (سازمان میراث فرهنگی) براساس ماده ۲ از قانون راجع به حفظ آثار ملی، موظف است فهرست آثاری را که در فهرست آثار ملی ثبت می شود پس از تنظیم، چاپ و منتشر کرده و به اطلاع عمومی برساند. ثبت اثر در

فهرست آثار ملی الزاماً با حکم رئیس سازمان میراث فرهنگی کشور قطعیت یافته و براساس آن به مراجع ذیربط ابلاغ و به اطلاع عمومی می‌رسد.

۴- تنظیم و تشکیل پرونده کارشناسی:

دولت مکلف است براساس ماده ۶ از نظامنامه اجرائی قانون راجع به حفظ آثار ملی برای هر اثری که در فهرست آثار ملی ایران ثبت می‌شود، پرونده ویژه ای تشکیل دهد. ماده ۶ از نظامنامه اجرائی قانون راجع به حفظ آثار ملی، اهم اطلاعات لازم برای درج در پرونده مذکور را ذکر کرده است که به پنج گروه زیر تقسیم می‌شوند.

الف- مشخصات جغرافیایی اثر

ب- مشخصات تاریخی اثر (نام، تاریخ ساخت یا ایجاد، نام بانی یا سازنده)

ج- مشخصات کارشناسی اثر (توصیف کارشناسی همراه با عکس، نقشه، ذکر افسانه‌های محلی راجع به اثر)

د- اقدامات انجام یافته (مطالعات، مرمت اثر با ذکر تاریخ و اسامی کارشناسان و تعیین قسمتهای مرمت شده و سایر مدارک لازم)

ه- اقدامات ادایر و حفاظتی (نقل و انتقالات مالکیت اثر، اقدامات و تجهیزات حفاظتی و ...)

پرونده مذکور حسب مفاد ماده ۶ از نظامنامه اجرائی قانون راجع به حفظ آثار ملی به انضمام حکم اثر که از سوی بالاترین مقام دستگاه اجرائی صادر می‌شود، در "ضبط آثار ملی" نگهداری خواهد شد.

قانون راجع به حفظ آثار ملی، ثبت معرفی نامه موضوع ماده ۶ از همان قانون را در "دفتر آثار ملی" و ماده ۶ از نظامنامه اجرائی همان قانون، نگهداری پرونده آثار ثبتی در "ضبط آثار ملی" را مورد حکم قرار داده‌اند. به نظر می‌رسد، مراد قانونگذار از عبارت فوق‌الذکر بیان تکلیف دولت در تشکیل "مرکز اسناد آثار فرهنگی - تاریخی منقول و غیر منقول" است که مسئولیت ثبت، ضبط و نگهداری کلیه مدارک مربوط به آثاری را که در فهرست آثار ملی ثبت می‌شوند، برعهده داشته باشد. این امر در بند ۱۵ از ماده ۳ قانون اساسنامه میراث فرهنگی کشور نیز مورد تصریح واقع شده و ایجاد مرکز اسناد و مدارک فرهنگی از جمله وظایف سازمان خواهد بود که تکالیف قانون مقرر در ثبت و ضبط معرفی نامه‌ها، دفتر و پرونده‌های آثار فرهنگی - تاریخی ارزشمندی را که در فهرست آثار ملی ثبت شده‌اند، برعهده خواهد داشت.

۵- پژوهش، حفاظت، مرمت و احیاء معرفی و آموزش و نظارت بر نگهداری اثر:

بر اساس ماده ۸ از نظامنامه اجرائی قانون راجع به حفظ آثار ملی که در مقام بیان نحوه اجرای ماده ۵ از همان قانون تنظیم شده است، دولت موظف است برنامه های حفاظتی اثر را تدوین و از طریق دستگاه مجری به مرحله اجرا گذارد.

براساس مفاد بندهای مربوط به قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، خصوصاً بندهای ۳، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۶ از همان قانون وظایف سازمان در مورد میراث فرهنگی کشور و به طریق اولی در مورد آثاری که در فهرست آثار ملی ثبت شده اند، عبارتند از :

الف- انجام پژوهش های باستان شناسی و کاوش های علمی به منظور شناخت ویژگی های علمی، فرهنگی، تاریخی و هنری اثر

ب- تهیه و اجرای طرح های لازم به منظور حراست، حفاظت، تعمیر، مرمت و احیاء اثر

ج- تعیین حریم آثار فرهنگی - تاریخی غیر منقول و ضوابط خاص معماری و طراحی داخل حریم

د- جلوگیری از تخریب اثر و تلاش برای لحاظ ضوابط حفاظتی آن در طرح های عمرانی جامع و تفصیلی

ه- معرفی متناسب اثر در سطح ملی و بین المللی

۶- بررسی و تصویب طرح و نظارت بر اجرای طرح های مرمت، تعمیر، توسعه و تغییر در اصل یا تزئینات آثار غیر منقول و جلوگیری از تخلف از ضوابط حفاظتی اثر.

۷- تعقیب کیفی مرتکبین تخلف از قوانین ناظر به حفاظت از آثار فرهنگی - تاریخی

۸- اجرای طرح های حفاظت اضطراری. (صمدی، ۱۳۸۲).

۱-۲-۶-۴- تعیین حریم آثار فرهنگی - تاریخی و ضوابط حفاظتی آن

• تعریف و تاریخچه حریم:

حریم اثر تاریخی برگرفته از اصطلاح حریم در فقه است که در مورد اموال عمومی مردم، به ویژه در مورد قنات به کار می رفته است.

حریم محدوده ای است با ضابطه های قانونی برای حفظ اثر از راه پیوند آن با محیط که از سوی متولی اثر تاریخی تعیین می شود.

هر موجودیتی، از جمله اثر تاریخی آن، دارای حریمی است که در حله نخست ضامن بقای اوست، به این معنا که از سوی بازدارنده و از سوی دیگر فراخواننده است. حریم از آن رو بازدارنده است که یکپارچگی و موجودیت اثر را حفظ و میزان آمیختن اثر را با دیگر موجودیت ها روشن می کند و از آن رو فراخواننده است که در پیوند با آنچه در محیط است، بودن خود را معنا می بخشند بنابراین می توان گفت حریم:

« محدوده ای است که از سوی متولی اثر تاریخی تعیین و مشمول ویژه ای برای حفاظت جامع اثر می شود.» طبق مدارک موجود اولین اثر ثبت شده سلیمان تپه در استان ایلام در تاریخ ۱۳۱۰/۶/۲۴ به شماره ۱ به ثبت رسیده و اولین تعیین حریم مربوط به امامزاده عبدالله بافق یزد در تاریخ ۱۳۴۹/۹/۲۳ به شماره ثبت ۹۰۱ می باشد.

تا بهار ۱۳۸۱ کل آثار ثبتی کشور به ۴۷۰۷ و کل حرائم تصویب شده ۶۲۲ عدد می باشند. این بدان معناست که فقط ۱۲/۵ درصد آثار ثبت شده دارای حریم می باشند و با توجه به اینکه تعداد بسیاری از آثار تاریخی کشور هنوز پرونده ثبتی نیز ندارند به اهمیت و حجم کار وسیع آینده این مجموعه پی می بریم.

شکل ظاهری حریم اثر تاریخی، محدوده یا محدوده هایی است که به دقت تعریف و بر نقشه مشخص شده اند تعداد و وسعت محدوده ها به ویژگی های اثر و محیط بستگی دارد و پس از بررسی های زیر تعیین می شود:

- ۱- وضعیت اثر از نظر ویژگی های زیبایی شناختی، تاریخی و فنی
- ۲- محیط پیرامون اثر و نحوه توسعه آن از نظر ویژگی های باستان شناختی، تاریخی، معماری، فنی و اقتصادی
- ۳- بررسی محیط گسترده تر از نظر زیرساخت های شهر و منطقه، معیشت و جایگاه اثر در معیشت منطقه، روش زندگی.

۴- پیوند دیداری دو سویه میان اثر و محیط

۵- مسیرهای تاریخی و نحوه تفکیک اراضی در پیرامون اثر.

۶- بررسی امکان وارد آمدن خسارت های بالفعل و بالقوه به اثر تاریخی و پیوند آن با محیط مصنوع و طبیعی پس از انجام بررسی های یاد شده، محدوده هایی که مشمول معیارهای حفاظت اثر تاریخی می شوند، تعیین و

از آن میان، محدوده هایی که مشمول معیارهای همانند تفکیک و روی نقشه مشخص می شوند. این محدوده ها با نام « حریم درجه ۱ » و « حریم درجه ۲ » خوانده می شود. یک طرح حریم از چند گونه حریم تشکیل می شود که گونه ها و شمار آنها بستگی به ویژگی های اثر دارد:

۱- **حریم حفاظتی:** این حریم برای پیش گیری از فروریختن یا آسیب دیدن کالبد اثر تعیین می شود و با توجه به وضعیت کالبدی اثر و مخاطرات محتمل برای آن قابل تغییر است. در این حریم، فعالیت ها، استحداثات و کاربری های آسیب رسان به اثر و ضوابط خاص آنها روی نقشه برشمرده می شود.

۲- **حریم بصری:** این حریم برای حفظ و ارتقای پیوند دیداری دو سویه اثر تاریخی با بستر طبیعی و مصنوع آن « دید از اثر تاریخی به بیرون و دید از بیرون به اثر تاریخی » و پیش گیری از هرگونه گسست در چشم انداز تدوین می شود. حریم بصری در طول زمان کمتر دچار دگرگونی می شود.

۳- **حریم کاربردی:** برای تضمین آینده پویای اثر در بستر طبیعی و مصنوع و تبدیل اثر تاریخی و محدوده پیوسته به آن به کانونی فعال که ترویج کننده زندگی جمعی باشد و برای تقویت پیوستگی و همگنی کارکردهای شهرها و مراکز تاریخی، در طرح حریم بخش ویژه ای به تعیین کارکردهای مطلوب، قابل توصیه و نامطلوب اختصاص داده می شود.

• ضوابط عرصه تک بناها و مجموعه ها:

- ۱- هرگونه احداث بنا در محدوده عرصه ممنوع است.
- ۲- هرگونه اقدامی که منجر به تخریب و یا آسیب به عرصه و اعیان تاریخی آثار گردد، ممنوع است.
- ۳- هرگونه فعالیت عمرانی و ساماندهی به منظور حفظ ارزش های فرهنگی و یا تاریخی مجموعه اعم از مرمت، بازسازی، توسعه و ایجاد فضای سبز، تعمیر و یا تغییر در کاربری در تمام و یا بخشی از آن، پس از تهیه و ارائه طرح به سازمان میراث فرهنگی و تصویب نهایی آن از سوی سازمان مذکور و اجرای دقیق مفاد طرح مصوب، معتبر خواهد بود.
- ۴- حفر چاه و احداث زیرزمین در محدوده عرصه ممنوع است. مگر آن که اصل بنای تاریخی شامل زیرزمین یا

چاه باشد که در این صورت فقط در حد موجود قابل حفظ است.

۵- تفکیک، تغییر کاربری، تغییر نما و دخل و تصرف در کالبد بناهای قدیمی موجود و تعریض معابر در بافت ممنوع است.

۶- ملحقات و دخل و تصرف هایی که در فضاهای جداره بافت بوجود آمده که با معماری تاریخی - فرهنگی جداره هماهنگی ندارد در نماها و کالبد بناهای قدیمی موجود براساس طرح مصوب سازمان میراث فرهنگی کشور بایستی بازپیرایی گردد.

۷- ایجاد تأسیسات رفاهی مانند لوله کشی، برق کشی، فاضلاب و غیره در عرصه و بناهای وابسته آن بایستی براساس طرحی که به تصویب سازمان میراث فرهنگی کشور رسیده باشد، انجام پذیرد.

۸- دیوارها با مصالح سنتی و بومی منطقه مرمت شود و بکار بردن هر نوع مصالح و یا اندودهای دیگر در نماها و دیوارهای خارجی کلیه ساختمان ها ممنوع است.

• ضوابط حریم درجه ۱ تک بناها و مجموعه ها:

- ۱- هرگونه یاخت و ساز و احداث بناها با کاربری غیر مسکونی در محدوده اشاره شده ممنوع است.
- ۲- حداکثر ارتفاع مجار واحدهای ساختمانی و مسکونی در محدوده بنا با احتساب کرسی چینی و سقف شیروانی با رعایت سطح اشغال پیش گفته، نباید از کوتاه ترین ارتفاع ساختمان تاریخی بلندتر باشد.
- ۳- طرح معماری، مصالح و نامی واحدهای مسکونی باید متناسب با بافت فرهنگی - تاریخی مجموعه و با اقلیم منطقه هماهنگ و سازگار باشد.
- ۴- احداث دسترسی های جدید یا تغییر و تعریض معابر با تهیه طرح و ارائه آن و تصویب نهایی و نظارت مستقیم سازمان مذکور و اجرای دقیق طرح مصوب، معتبر و قابل اجرا خواهد بود.
- ۵- به منظور احیاء و ساماندهی محوطه، ایجاد هرگونه تأسیسات رفاهی - تفریحی، فضای سبز، بهسازی محوطه و ارائه خدمات عمومی پس از تهیه طرح و تصویب آن از سوی سازمان میراث فرهنگی معتبر و قابل اجرا خواهد بود.

۶- تغییر بستر طبیعی اراضی در محدوده حریم ممنوع می باشد.

۷- هرگونه اقدام که به عرصه لطمه وارد سازد از قبیل، استفاده از ماشین آلات سنگین کشاورزی، آلاینده های

زیست محیطی و .. ممنوع می باشد.

• ضوابط حریم درجه ۲:

۱- به منظور حفظ منظر طبیعی و ارزش های زیست محیطی هرگونه اقدامات عمرانی، دکل های مخابراتی، قطع درختان، از بین بردن یا تغییر مسیر آب های سطحی (نهر - چشمه) و غیره باید با تهیه طرح و تصویب سازمان میراث فرهنگی کشور باشد.

۲- هر نوع اقدام و فعالیت های عمرانی اعم از بهسازی، نوسازی، احداث بنا و تعریض معابر در محدوده این حریم پس از تهیه طرح و تصویب آن از سوی سازمان میراث فرهنگی کشور معتبر و قابل اجرا خواهد بود.

۳- هرگونه تفکیک و تجمع پلاک ها در محدوده حریم درجه دو باید به تأیید سازمان میراث فرهنگی کشور برسد.

۴- مصالح مربوط به نمای بناها باید از مصالح سنتی و بومی هماهنگ با عرصه و اعیان آثار استفاده گردد.

۵- هرگونه اقدامی که به بنیان عرصه و اعیان آثار لطمه وارد سازد از قبیل حفر چاه آب و فاضلاب، احداث کانال برق و غیره، تردد ماشین آلات سنگین، نصب دستگاه های لرزاننده، دودزا و پر سروصدا، ایجاد کاربری های صنعتی و تجاری، هدایت آب های سطحی به سمت عرصه آثار و انباشت زباله در جوار عرصه آثار ممنوع است.

• ضوابط عرصه نقوش برجسته:

۱- هرگونه دخل و تصرف در عرصه اثر مطلقاً ممنوع است.

۲- نصب اعلامیه و نوشتن هرگونه مطالب یا شعار بر روی نقش و کتیبه ممنوع است.

• ضوابط حریم نقوش برجسته:

۱- انجام هرگونه تغییر در وضعیت کوه و استخراج سنگ در این محدوده ممنوع می باشد.

۲- انجام هرگونه عملیات و ساخت و ساز بناها در محدوده حریم ممنوع است.

۳- نصب هرگونه پایه و دکل و حفر چاه و گودال در محدوده حریم ممنوع است.

۴- هرگونه عملیات تسطیح و خاکبرداری جهت توسعه زمین های کشاورزی واقع در محدوده حریم ممنوع است.

۵- هرگونه طراحی داخل حریم، پس از تهیه طرح با تأیید نهایی سازمان میراث فرهنگی بلامانع است.

• **حریم منظری نقوش برجسته:**

ایجاد هر نوع مانع که ارتباط بصری اثر و محیط پیرامونش را قطع یا خدشه دار سازد ممنوع است. در مورد حریم منظری بناهای داخل شهر و خارج از شهر باید با توجه به موقعیت بنا و دیدهای خاص مورد توجه و طراحی قرار گیرد. (دفتر فنی معاونت حفظ و احیاء، ۱۳۸۳).

